

یکی بود یکی نبود

چه قصه‌ای بگوییم، چگونه بگوییم؟

هومن بابک

قصه و قصه‌گویی، یکی از هنرهای دیرین جهان هنر است که زایش آن به تولد انسان می‌رسد. از همان زمانی که آدمی توانست با پیرامون خویش ارتباطی غیر از دیگر موجودات برقرار کند، به قصه و قصه‌گویی نیاز پیدا کرد. انسان‌های اولیه نقش یک حیوان، مانند فیل یا شیر را روی زمین یا بر دیواره غارها می‌کشیدند و به دور آن می‌رقصیدند و آواز و اورادی می‌خواندند تا در ذهن خود، بر آن حیوان وحشی و زورمند پیروز شوند. آن‌گاه نیرویی می‌یافتند و در هنگام رویارویی با آن حیوان، از انرژی درونی، اعتماد به نفس و قدرت جمعی برخوردار می‌شدند و بر مشکلات خود چیره می‌گشتند. چنین روندی طی قرون و اعصار تا به امروز ادامه داشته و انسان در هر مرحله‌ای از رشد و تکامل خویش، قصه‌هایی را خلق کرده است و یا خلق می‌کند تا به نیازهای روحی و اجتماعی خود پاسخ بدهد.

قصه بخشی از زندگی مادی و معنوی، روحی و روانی، ذهنی و عینی انسان است. تولد آن بر اساس تفنن و از سر بیهودگی نبوده و علتی کاملاً حیاتی دارد. قصه در خلأ به وجود نیامده است، بلکه روایتگرانی داشته و دارد که در بستر زندگی به وجود آمده و نام‌های گوناگونی داشته‌اند که یکی از آن نام‌ها «قصه‌گو» است.

قصه‌گو کیست؟ در روزگاران گذشته، قصه‌گویی حرفه افرادی بوده است که در زندگی روزمره، جشن‌ها و شادی‌ها، مراسم خاص، اعیاد و روزهای ویژه به بیان قصه پرداخته‌اند. به تعریفی می‌توان گفت که آنان از روشنفکران و اندیشمندان زمانه خود بوده‌اند و اندیشه‌های گوناگون فلسفی، اجتماعی، هنری، سیاسی، تربیتی و غیره را هوشیارانه در دل قصه‌ها می‌گنجانده و هر اندیشه سخت و مشکلی را با شیرینی قالب قصه، به مخاطب انتقال داده‌اند.

پس نباید بیندیشیم که قصه‌ها را فقط برای سرگرمی تعریف می‌کرده‌اند. لحظه‌ای به قصه بزرگوارانه، از ابعاد گوناگون نگاه کنید. درباره مسائل اجتماعی، به درگیری گرگ و انسان و به روایتی دیگر، به اندیشه نبرد ظالم و مظلوم می‌پردازد. از سویی در حیطه تربیت، به کودکان می‌آموزد که در لانه را هرگز روی هر بیگانه‌ای باز نکنند. از منظر عاطفی، وابستگی سخت کودکان را به مادر می‌آموزد. از جهت آموزشی، به کودکان می‌گوید که چگونه هنگام درگیری با گرگ‌ها برخورد کنند و چگونه از هوش و توان ذهنی خود بهره بگیرند. پس نباید قصه‌ها را ساده گرفت و یا به دلیل حضور شخصیت‌هایی مانند غول و دیو و جن، کودکان را از خواندن و شنیدن آنها محروم کرد.

کتاب قصه و قصه‌گویی (چه قصه‌ای بگوییم و چگونه بگوییم)، نوشته محمدرضا یوسفی، به تازگی توسط انتشارات پیک بهار به بازار عرضه شده است. این کتاب به انواع قصه و چگونگی بیان آن برای کودکان سنین مختلف می‌پردازد. یوسفی از نویسندگان پرکار سال‌های اخیر در زمینه کتاب‌های کودکان و نوجوانان است. وی در این کتاب، کوشیده تجربیات سال‌های سال فعالیت در بخش کودک و نوجوان را با زبانی ساده بازگو کند.

عنوان کتاب: قصه و قصه‌گویی
 نویسنده: محمدرضا یوسفی
 ناشر: پیک بهار
 نوبت چاپ: اول ۱۳۸۶
 شمارگان: ۲۲۰۰ نسخه
 تعداد صفحات: ۱۴۴ صفحه
 بها: ۱۵۰۰ تومان

قصه بخشی از زندگی مادی و معنوی،
روحی و روانی، ذهنی و عینی انسان است.
تولد آن بر اساس تفنن و از سر بیهودگی نبوده
و علتی کاملاً حیاتی دارد. قصه در خلأ
به وجود نیامده است، بلکه روایتگرانی داشته و
دارد که در بستر زندگی به وجود آمده و
نام‌های گوناگونی داشته‌اند که
یکی از آن نام‌ها
«قصه‌گو» است

بهتر می‌دانم برای معرفی بیشتر این اثر، آن‌چه را یوسفی درباره قصه و قصه‌گویی، در پیش‌گفتار کتاب بیان کرده، بدون کم و کاست بازگو کنم. یوسفی می‌نویسد:

«آن‌چه انگیزه نوشتن چنین کتابی را در ذهن نویسنده ایجاد کرده، ناشی از برخورد و تجربه او با طیف متفاوتی از قصه‌گویی است که در مهدها، پیش‌دبستان‌ها و دبستان‌ها برای خردسالان و کودکان قصه می‌گویند و نیز مادران و کسانی که می‌خواهند در منزل و موقعیت‌های دیگر، برای کودکان خود قصه‌گویی کنند و نیز نهادهای مردمی که در ارتباط با کودکان معلول و ناتوان هستند و مبحث قصه‌گویی برای کودکان، یکی از راه‌های درمانی آن‌هاست. از سوی دیگر، پرداختن به مقوله قصه‌گویی، به غیر از اشکال کاربردی آن، اساساً میراثی فرهنگی است که خوشبختانه پس از سال‌های دراز، با این‌که جوامع گوناگون به علت روی‌آوری به دیگر رسانه‌ها از آن فاصله گرفته بودند، اکنون شاهد میل دوباره‌ای نسبت به آن در بطن جوامع و احیای گسترده آن هستیم.»

بر همین اساس، مخاطبان کتاب طیف‌های گوناگون اجتماع هستند که نویسنده کوشیده است تا مبحث را از ابتدای شکل‌گیری هنر قصه‌گویی آغاز کند و در ادامه به مبحث مهمی در این موضوع بپردازد که متأسفانه در کتاب‌های دیگر از توجه لازم برخوردار نبوده و نیست و آن خود قصه است. کتاب‌های ترجمه و تالیفی که اغلب در بازار موجود است، به فوت و فن و تکنیک قصه‌گویی، شامل لحن، چینش، فضا و دیگر عناصر قصه‌گویی، گاه به اختصار و گاه به کمال پرداخته‌اند، اما اغلب به چگونگی قصه، ساختار قصه و این‌که چه قصه‌ای را برای قصه‌گویی باید انتخاب کرد و چگونه می‌توان قصه‌ای را برگزید و روایت کرد، کمتر به‌ها داده‌اند و این کتاب به سرآغاز امر قصه‌گویی که همان قصه باشد، توجهی شایسته کرده است.

کتاب قصه و قصه‌گویی، به عناصر ساختاری یک قصه نظیر طرح، موضوع، درونمایه، شخصیت‌پردازی، فضا سازی نپرداخته است، بلکه گذرا و در جریان فصول کتاب، به آنها اشاراتی دارد. این مباحث در کتاب کارگاه داستان، کتاب دیگری از محمدرضا یوسفی که توسط کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان چاپ شده، بررسی گردیده است. نویسنده بر این باور است که عناصر مذکور در قصه، برای قصه‌گویی و قصه مکتوب، ویژگی‌های مشترکی دارند و تفاوت‌شان آنها در نحوه کارکرد و کاربرد آن‌ها با یکدیگر است. عمده تفاوت آن‌ها در شفاهی بودن و مکتوب بودن است و این کتاب به قصه‌گویی به عنوان پدیده‌ای شفاهی - گفتاری می‌پردازد و عملاً به مشخصه‌هایی اشاره دارد که در امر خاص قصه‌گفتن می‌گنجد و نیز این‌که چه قصه‌ای را برای گفتن باید انتخاب کرد.

یوسفی این کتاب را به پانزده بخش تقسیم کرده که از بین آن‌ها می‌توان به پیشینه قصه، بازگویی و بازنویسی، شیوه‌های قصه‌گویی، تخیل در قصه، قصه‌گویی و رسانه‌های دیگر اشاره کرد. این کتاب در شمارگان ۲۲۰۰ نسخه و با قیمت ۱۵۰۰ تومان، به بازار کتاب عرضه شده است.